

Οι φιλοσοφικές καταβολές του Στωικισμού

Ορθοδοξία / Θεολογία / Φιλοσοφία

Αθανάσιος Κορώνης, MSc στην Ορθόδοξη Θεολογία - Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Οι πλατωνικές επιδράσεις είναι επίσης φανερές στο έργο των Στωικών και είναι τόσο αδρές όπου αποκλείουν την σύμπτωση. Ο βασικότερες από αυτές αφορούν τη στενή συγγένεια της κοσμικής αρχής του Ζήνωνα, τον «δημιουργικό λόγο» με τον πλατωνικό θεϊκό δημιουργό ή ψυχή. Στους Νόμους του Πλάτωνα έχει θετική αντιμετώπιση η πρόνοια, όρος ο οποίος υπάρχει με αρκετά στενή εννοιολογική ομοιότητα και στον Στωικισμό. Σπέρματα Αριστοτελικών επιρροών υπάρχουν διάσπαρτα στην στωική φιλοσοφία, με πιο έντονη την παρουσία τους κατά την πρώτη περίοδο με την εμφάνιση πολλών αριστοτελικών ορολογιών και δογμάτων.

Ο σημαντικότερος προσωκρατικός παροχέας ιδεών, εκτός από τον Παρμενίδη, ήταν ο Ηράκλειτος. Ο συνεχής και δημιουργικός διάλογος του Στωικισμού με την παλιά και νέα διάνοηση, δεν σημάνει ότι είναι μια επιλεκτική μίμηση αυτών. Αντίθετα δεν αμφισβητούνται τα πρωτότυπα δόγματα του Ζήνωνα και των διαδόχων του σε ποικίλους τομείς του επιστητού. Και τούτο διότι ο Στωικισμός είναι μια διαλεκτική σύνθεση της υπάρχουσας Ελληνικής φιλοσοφίας. (Long,2012:

Σαν δεύτερη πηγή τροφοδοσίας της Στωικής φιλοσοφίας θεωρείται η διατυπωμένη από τον Γάλλο Μπρεγιέ και από το Γερμανοεβραίο λατινιστή Εδουάρδο Νόρτεν, εικασία περί σημιτικής επίδραση στην θεολογία του Ζήνωνα, επειδή νομίζουν το Ζήνωνα Φοινικικής καταγωγής. Και τούτο διότι η πόλη της καταγωγής του το Κίτιο της Κύπρου είχε απλά δεχθεί «Φοίνικες εποίκους» σύμφωνα με τον Διογένη τον Λαέρτιο, χωρίς από αυτό το γεγονός να αποδεικνύεται η σημιτική του καταγωγή. Τον ισχυρισμό του για την σημιτίζουσα θεολογική επίδραση την εδράζει ο Μπρεγιέ στην πεποίθηση του ότι η θεολογία του Ζήνωνα δεν συνάδει με την κλασική ελληνική θεώρηση περί θεού. Διότι ισχυρίζεται ότι οι Έλληνες πίστευαν ότι ο θεός βρίσκεται έξω από τους ανθρώπους και ως εκ τούτου δεν συμμετέχει στην ζωή τους επειδή αγνοεί τα πάθη και τα συμβάντα στο βίο τους. Ο Μπρεγιέ πιστεύει ότι ο Στωικός θεός δεν έχει τα χαρακτηριστικά του Ολυμπίου θεού ούτε τις ιδιότητες ου Διόνυσου. Ο Στωικός θεός είναι ένας ζων θεός ο οποίος βρίσκεται σε συνεχή κοινωνία με τους ανθρώπους και με κάθε έλλογο ον πάνω στα οποία ασκεί προνοητική εξουσία. Ο θεός των Στωικών ισχυρίζεται ο Γάλλος επιστήμονας είναι ο δημιουργός και ο προνοητικός συντηρητής του κόσμου, ο οποίος έχει τη δυνατότητα να συλλαμβάνει στη διάνοια του εκ των προτέρων τα σχέδια του. Αυτός ο θεός είναι κατά τον ίδιο διανοητή ο πανομοιότυπος με τον θεό της Σημιτικής έμπνευσης, ο οποίος είναι παντοδύναμος κυβερνήτης των πάντων, συμπεριλαμβανομένης και της ανθρώπινης μοίρας. Αυτός ο θεός δεν έχει καμία συγγένεια με την ελληνική αντίληψη περί θεού. (Γεωργούλης, 2008: 356) Οι

αντικειμενικοί μελετητές του στωικού έργου αρνούνται να αποδώσουν σημαντικές θεολογικές επιδράσεις στον Στωικισμό με μόνη της διαπίστωση της καταγωγής από την Μικρά Ασία των δύο βασικών διαμορφωτών του (Κλεάνθης και Χρύσιππος) Το λογικό συμπέρασμα αυτών των μελετητών είναι ότι δεν υπάρχει ίχνος σημαντικού στοιχείου στην θεολογία Στωικισμού.(Long, 201:186)

Οι υποστηρικτές της ελληνικής επίδρασης στην Στωική θεολογία ανατρέχουν στις ρίζες της περί θεού αντίληψης στους προσωκρατικούς φιλοσόφους. Για να αντικρούουν το Μπρεγιέ αφ' ενός και αφ' ετέρου για να αποδείξουν ότι οι δύο θεολογικές θέσεις είναι παραπλήσιες. Οι πρώτες πνευματικές απορίες των προσωκρατικών φυσικών φιλοσόφων της Ιώνιας αφορούσαν τη δημιουργία του κόσμου. Ο Θαλής ο Μιλήσιος (624 ή 623-548 ή 545) ο πρώτος από τους επτά σοφούς είδε το δημιουργό του σύμπαντος σε μία αρχέγονη και αγέννητη δύναμη το Θεό. Το σύμπαν σαν δημιούργημα του θεού είναι η ομορφότερη και η τελειότερη ύπαρξη . Ανώτερη δύναμη στην κοσμική οντολογική ιεραρχία είναι η Ανάγκη η οποία κυβερνά τα πάντα. (Οι Επτά σοφοί ,2004: 61). Η ανάγκη είναι ανίκητη στην οποία δεν μπορούν να αντιταχθούν (μάχονται) ούτε οι ίδιοι οι θεοί σύμφωνα με το αξίωμα του Πιττακού του Μυτιλιναίου (640 π.χ. - 568 π.χ.) (Οι Επτά σοφοί,2004: 114). Αυτό το αξίωμα πέρασε αυτούσιο στην μετασωκρατική ανθρωπιστική φιλοσοφία μέσω του Πλάτωνα (Πρωταγόρας,2009: 220). Η ανάγκη σαν υπέρτατη δύναμη επηρέασε βαθιά τον στωικισμό ο οποίος της έδωσε διάφορα ονόματα όπως θα αναλυθεί κατωτέρω.

Η πρώτη συστηματική και ολοκληρωμένη αναφορά στη ελληνική θεογονία γίνεται από τον Ησίοδο (8ος αιώνας π.χ.) στο ομώνυμο έργο του τη Θεογονία. Στη Θεογονία ο Ησίοδος βλέπει «δημοκρατικά» τη συνύπαρξη των θεών και των ανθρώπων οι οποίοι ζούσαν, συνομιλούσαν και συνέτρωναν ομού πριν χωριστούν. Σε αυτή την αναφορά ιχνεύονται σπέρματα δημοκρατικής σπαργανικής σύλληψης της δημοκρατικής ιδέας του υψίστου αγαθού του ανθρώπινου πνεύματος . «Γιατί όταν οι θεοί και οι θνητοί οι άνθρωποι χώριζαν μεταξύ τους στη Μυκώνη». (Θεογονία,2001: στ. 535 και σημ. 172). Η λέξη «εκρίνοτο» στο πρωτότυπο, σημαίνει κατά τον σχολιαστή του χωρίου ότι «εκρίνετο τι θεός και τι άνθρωπος εν τη Μηκώνη». Αντανακλά, επίσης, τη πεποίθηση, την οποία συμμαρτίζεται ο Ησίοδος στους αναφερόμενος στίχους ότι για το διάστημα πριν χωρίσουν οι θεοί και οι άνθρωποι ζούσαν και συνέτρωναν και συνδιαλέγονταν μαζί. (Θεογονία,2001: σημ. 172, σελ.422) Ενδιάμεσος μετά τον χωρισμό ήταν ο Προμηθέας ο οποίος αγαπούσε τους ανθρώπους και πλήρωσε ακριβά αυτή την αγάπη του (όταν έκλεψε την φωτιά από τον Δία και την πρόσφερε στους ανθρώπους(Θεογονία,2001: στ. 567-569). Η Ησιόδειος κοσμογονία παρουσιάζει αρκετές χτυπητές ομοιότητες με τις αντίστοιχες θεογονίες των ανατολικών λαών. Μπορεί να μοιάζει πολύ με το

Βαβυλωνιακό έπος Ενούμα Έλις (Enuma Elish) και με τα Χεττιτικά ποιήματα Κουμάρμπι (Kumarbi) και Ουλικούμι (Ullikummi) (Θεογονία,2001: 248-251). Διαθέτει, όμως, ένα στοιχείο το οποίο την κάνει μοναδική και διαφορετική από τις κοσμογονίες των άλλων λαών. Είναι το στοιχείο της δημοκρατικής αντίληψης το οποίο αγνοούν οι άλλοι λαοί. Διότι ενώ όλες οι λοιπές κοσμογονίες στηρίζουν την θεϊκή μονοκρατορία, αντανάκλαση στο υπερβατικό της βασιλείας εκείνης της εποχής, ο Ησίοδος χωρίς να παραβλέπει την αρχή του Διός με την αναφορά του στην Μηκώνη προτείνει πιο ήπιες εξουσιαστικές σχέσεις μεταξύ άρχοντων και αρχομένων. Στη Μηκώνη αναδύεται το ακατέργαστο πρώτο δείγμα του δημοκρατικού ιδεώδους, το οποίο καθιερώθηκε αργότερα σαν το αυτονόητα και το αναφαίρετο δικαίωμα του Έλληνα πολίτη.

Η αντίληψη ότι ο θεός διεισδύει παντού δημιουργήθηκε αρχικά στη σκέψη του Αναξιμένη (585 π.Χ.- 528 π.Χ.) την οποία πρόβαλλαν ο Διογένης ο Απολλωνιάτης (460 π.Χ.-), και ο Αρχέλαος (490-420). Ο Αναξαγόρας(550 π.χ.-428 π.χ.) προχώρησε περαιτέρω την αντίληψη περί θεού προσδίδοντας στο θεό την ιδιότητα του ορισμού και του προκαθορισμού των κοσμικών γεγονότων. Ο θεός του Αναξαγόρα είναι ο νους ο οποίος γνωρίζει, προνοεί και διευθετεί τα πάντα. Αυτή η Αναξαγόρεια αντίληψη είχε ήδη παγιωθεί στη συνείδηση των Αθηναίων πολιτών την εποχή του Ξενοφώντα (431 π.χ.-354 π.χ.) όπως μαθαίνουμε από τα απομνημονεύματα του. Εκτός από αυτές τις φανερές θεολογικές διαστάσεις μεταξύ Στωικισμού και Σημιτισμού, εμπειριστατωμένες έρευνες έδειξαν την διάσταση των δυο αντιλήψεων και στους τομείς της ανθρωπολογίας και της ηθικής. Στους Στωικούς ο ενυπάρχων στον άνθρωπο λόγος έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει τον θείο λόγο ο οποίος διαχέεται εντός του κόσμου και κατευθύνει τα πάντα, επειδή, οι δύο λόγοι είναι συγγενικοί. Αντίθετα ο Σημιτικός θεός είναι ον υπερβατικό αδύνατον να συλληφθεί με την ανθρώπινη λογική, αλλά μόνο μέσω μυστηριακής επικοινωνίας (ενόραση). Μια άλλη βασική διαφορά των δύο συστημάτων είναι ο καθορισμός της αμαρτίας. Ο Σημίτης θεωρεί την αμαρτία σαν έγκλημα κατά του θεϊκού θελήματος και απαλείφεται με τιμωρία, ενώ αντίθετα για τον Στωικό όπως και για τον Έλληνα γενικά η αμαρτία είναι ένα απλό εκτιμητικό σφάλμα ή μια παράβλεψη οι οποίες θεραπεύονται με διόρθωση του αποτελέσματος. (Γεωργούλης, 2008: 356-357)

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

<https://bit.ly/2VCpcjz>